De Janssens Werken Architectengids

Een nieuwe start voor architecten in Antwerpen!

‘t Stad
is van de
architect.

Colofon

Concept, redactie en
grafische vormgeving:
BAVO, Brussel en
Rotterdam.

Contact:
De Janssens Werken
Desguinlei 25
2018 Antwerpen

Voorwoord

Sinds 2003 is ‘t Stad goed bezig. Antwerpen slaagde erin om de afgelopen jaren via een robuuste marketingcampagne een positief politiek project neer te zetten. Hiermee riep ze negatieve stemmingmakerij een halt toe.

Hedendaagse architecten speelden een hoofdrol binnen deze klinkende overwinning. Architectuur is een doeltreffend communicatiemiddel om de verfrissende wind die sinds 2003 terug door ’t Stad waait, te communiceren naar de burger toe. Denk aan het Justitiepaleis, het Centraal Station, het Felixpakhuis, de heraanleg van de Leien, Park Noord, het Kievitplein, de Lange Wapper en vele andere succesprojecten.

De Janssens Werken zijn een uitstekend initiatief om deze winnende combinatie van architectuur en politiek te versterken. Wij zijn blij dat de campagne eindelijk gevoerd wordt en ondersteunen haar dan ook voluit. Het kan altijd beter met Antwerpen en hierin is een hoofdrol weggelegd voor de architect!

Moritz Kung, curator deSingel

Kartrien Vandermarliere, directeur VAi

“Als architectuurcritici doen we dagelijks onderzoek naar duurzame stedelijke ontwikkeling, en dit vanuit een onafhankelijke positie. Onder het motto: ‘één stad, één project’ is Antwerpen sinds 2003 druk bezig alle maatschappelijke krachten te bundelen voor het communiceren van een Stad die goed bezig is. Met zijn frisse en authentieke ideeën speelde de architect een sleutelrol binnen dit politieke project.

Wij juichen de unieke synergie tussen politiek en architectuur in de stedelijke marketingcampagne van Antwerpen onverdeeld toe. Wij nemen de uitdaging graag aan om deze win-win tussen ‘t Stad en de architect doorheen creatieve initiatieven nog meer zichtbaar te maken. Het zijn niet de toevallige resultaten van ‘t Stad die ons inspireren, maar wel haar unieke mobiliserende vermogen naar architecten toe.”

Gideon Boie & Matthias Pauwels (BAVO)

Een architectengids voor architecten actief in het Antwerpse... Eindelijk!

2006 was het memorabele jaar waarin de Antwerpse bevolking zich op nagenoeg unanieme wijze positief uitsprak over de succesvolle marketingcampagne die sinds 2003 ’t Stad opnieuw positief op de kaart zette. In haar tweede termijn wil ’t Stad hedendaagse architectuur nog meer en doeltreffender inzetten als marketinginstrument. Want het kan altijd beter!

De Janssens Werken ziet op dit vlak nog tal van gemiste kansen. Vele architecten slaagden er nog niet in om hun gebouwen in te passen in de communicatiecampagne van ’t Stad. Ook zijn architecten nog te onbekend met het innovatieve raamwerk dat ’t Stad de afgelopen jaren uitbouwde op vlak van ruimtelijk beleid en de oneindige kansen dat dit voor hen biedt.

Door dergelijke noncommunicatie bleef heel wat architecturaal kapitaal in het verleden onaangeroerd. Dit was een gemiste kans zowel voor ’t Stad als voor de architect. De Janssens Werken ziet in al deze gemiste kansen even veel gouden opportunities. Via een responsabiliseringscampagne wil zij de architectengemeenschap helpen om de unieke buitenkansen in ’t Stad te verzilveren.

Kortom, de architectengids van De Janssens Werken bevat allerlei handige tips over hoe de architect ten volle kan meeprofiteren van het gunstige klimaat voor architectuur in ’t Stad.

Wat vind je in deze architectengids?

- **Informatie over De Janssens Werken,** haar inspiratie en talrijke initiatieven zoals de vertrouwenscode, de postercampagne, de architectenpoule en veel meer.
> Pagina 7-11

- De **sleutelthema's van De Janssens Werken** zoals het nieuwe vertrouwen tussen de architect en 't Stad en de meerwaarde van architecturale kwaliteit.
> Pagina 13-25

- **Inspirerende best practices** van de unieke synergie en win-win-situaties tussen 't Stad en de architect, zoals onder andere binnen het Pandenbeleid, publiek-private samenwerkingen en overheidsopdrachten.
> Pagina 27-39

- Een **handig overzicht van instellingen** die de architect op verschillende vlakken kunnen adviseren om in te gaan op de open uitnodiging van 't Stad naar een meer productieve samenwerking.
> Pagina 40-41

De Janssens Werken

De Janssens Werken is een charmeoffensief naar architecten. Het wil architecten responsabiliseren over de centrale rol van architectuur in het positioneren van Antwerpen als een stad met een positief politiek project. Architectuur creëert een goede vibe in ’t Stad en is als zodanig een kostbare vorm van marketing kapitaal.

Tot op heden werd dit te weinig uitgebuit. De Janssens Werken wil dit veranderen door architecten te mobiliseren voor de goede zaak van ‘t Stad. Ze lanceert hiertoe verschillende initiatieven zoals een informatiebox, een vertrouwenscode tussen ’t Stad en de architect, een postercampagne, een open oproep en een architectengids.

‘t Stad is goed bezig.

De specifieke politieke omstandigheden van Antwerpen zijn algemeen bekend. Bepaalde minderheidsgroepen proberen verdeeldheid te zaaien en bezorgen ’t Stad zo nodeloos schadelijke publiciteit. ‘t Stad moet hierdoor - meer dan andere Vlaamse steden - voortdurend communiceren met haar bewoners en de buitenwereld dat zij goed bezig is. Gelukkig kan Antwerpen hierbij rekenen op het onmiskenbare collectieve wij-gevoel zo kenmerkend voor de Scheldestad.

Sinds 2003 wordt de beruchte trots van de inwoners van Antwerpen voluit ingezet in een robuuste politieke marketingcampagne. En met ongekend succes! Naast het creëren van een breed draagvlak voor een positief politiek project, maakte deze campagne van Antwerpen ook opnieuw een stad voor iedereen. De laatste jaren werden met name jonge gezinnen al te vaak afgeschrikt door de negatieve stemmingmakerij van een kleine groep. Samen met andere draagkrachtige woonconsumenten zijn deze gezinnen echter broodnodig om de diversiteit in Antwerpen te behouden. De positieve campagne slaagde erin deze negatieve spiraal om te keren.

’t Stad slaagde er ook in om bedrijven te verleiden om opnieuw duurzaam in ‘t Stad te investeren. In 2006 sprak de Antwerpse bevolking zich dan ook nagenoeg unaniem uit voor het verderzetten van deze succesvolle stedelijke reclamestrategie.

En de architect kan ‘t Stad helpen om het nog beter te doen.

Architectuur kan ‘t Stad een helpende hand bieden om de aandacht af te leiden van de negatieve energie van een kleine minderheid. Architectuur is immers van nature een symbool van democratie en verbondenheid tussen de mensen. Iedereen kan genieten van de mooie gebouwen in de stad: jong en oud, rijk en arm, autochtoon en allochtoon. Bovendien is architectuur alomtegenwoordig. Hierdoor is zij als geen ander medium in staat om een gevoel van samenhorigheid en een positieve vibe te creëren in ‘t Stad.

Tegen de negatieve stemmingmakerij in, communiceert architectuur dus aan burgers en investeerders dat Antwerpen in de lift zit en er een gezonde, vernieuwende dynamiek heerst. Denk alleen nog maar aan de vitale rol van bouwwerken zoals het Justitiepaleis, het Centraal Station, de Permekebibliotheek, het Felixpakhuis, de heraanleg van de Leien, Park Noord, het Kievitplein, de Lange Wapper en vele meer.

Daarnaast speelt architectuur ook een cruciale rol in de gebiedsontwikkelingen waarmee ’t Stad wil bijdragen aan de duurzame groei van haar stedelijke economie, zoals het Eilandje en het Militair Hospitaal. Hedendaagse architectuur is dus van instrumenteel belang voor de politiek. Zij is de sublieme belichaming van de positieve en verfrissende geest die sinds 2003 terug door ’t Stad waait. De afgelopen vijf jaar investeerde ’t Stad dan ook genereus in innovatieve architecturale projecten.

Open oproep aan alle architecten

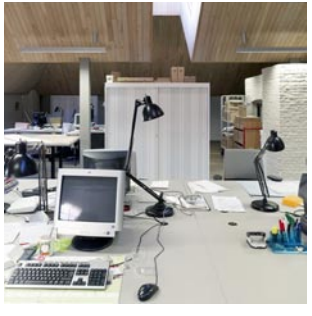

Het is hoog tijd dat architecten zich open stellen voor het vertrouwen van ’t Stad in hun unieke vermogen om de perceptie en de marktwaarde van Antwerpen positief te beïnvloeden. De Janssens Werken ziet deze synergie als een positieve evolutie en wil haar eigen expertise inzetten om deze ontluikende relatie te versterken.

De Janssens Werken werpt zich op als bemiddelaar tussen de individuele architect en ’t Stad. De huidige win-win relatie tussen architectuur en politieke stadsmarketing verdient verdere promotie en duurzame onderbouwing. De Janssens Werken lanceert hiertoe, behalve de architectengids, verschillende andere initiatieven.

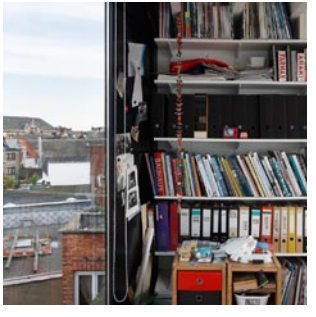

Wat zijn de verschillende initiatieven van De Janssens Werken?

• **De Vertrouwenscode tussen ’t Stad en de architect**: een aantal gulden regels voor architecten in hun dagelijkse beroepspraktijk, die het engagement van de architect in het positieve project van ‘t Stad professionaliseren en coördineren.

• **De Janssens Werken Postercampagne**: architectuur wordt hier ingezet als het ultieme wapen in het creëren van het beeld van ‘t stad die goed bezig is.

• **De Janssens Werken Informatiebox**: van 10 april tot 18 mei 2008 houdt het campagnebureau van De Janssens Werken open deur. Aan de hand van informatiepanelen en promotievideo’s worden enkele best practices en leermomenten inzichtelijk gecommuniceerd met architecten en andere belanghebbenden.

• **De Janssens Werken Open Oproep**: een oproep aan alle architecten die actief zijn in Antwerpen om zich aan te melden voor een architectenpoule die ’t Stad de mogelijkheid biedt om architecten aan zich te binden voor haar positieve politieke project.

Het nieuwe vertrouwen tussen ’t Stad en de architect

De Janssens Werken ziet de vertrouwenscode als een goede stap om architecten de kans te geven om door middel van hun kwaliteitsvolle ontwerpen bij te dragen aan een positief klimaat in ’t Stad. De code helpt hen om de grotere, politieke of economische belangen van ’t Stad in hun dagdagelijkse praktijk te dienen door hun architectuur.

De nieuwe bedrijfsfilosofie van ’t Stad

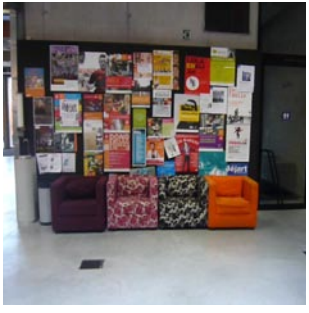

Sinds 2003 waait er een nieuwe, verfrissende wind door ’t Stad. Met slogans zoals ‘’t Stad is van iedereen’ en ‘één project, één Stad’ bewerkstelligde ‘t Stad een ware revolutie op vlak van een progressieve stedelijke politiek. ’t Stad dwong de verschillende maatschappelijke actoren, zoals ondernemers, burgers, maar ook architecten, om elk op hun eigen manier actief bij te dragen aan een positief Antwerps project.

Het grote voordeel van deze veranderde bedrijfstactiek is het brede draagvlak dat het creëerde voor de strijd voor een positief Antwerps politiek project. Te lang werd toegelaten dat een kleine minderheid vrijblijvend kritiek kon leveren vanaf de zijlijn van het maatschappelijke gebeuren. Zonder zelf alternatieven te hoeven aanreiken, konden ze afgeven op alles wat verkeerd liep in ’t Stad.

’t Stad had hier zelf ook schuld aan. Te lang probeerde ze alles in eigen hand te houden. Wat de gezonde werking van de markt smoorde en de kloof tussen stadspolitiek en burger voedde. Met de nieuwe bedrijfscultuur maakte ’t Stad komaf met deze verstikkende en onhoudbare situatie. Vandaag moet iedereen meedoen, verantwoordelijkheid nemen, zelf investeren in ’t Stad.

Nergens is deze radicale make-over duidelijker dan in de succesvolle herstructurering van ’t Stad van een stug, eigenwijs administratief apparaat naar een dynamische, open en flexibele holding. Gelijklopend hiermee werden haar vroegere departementen getransformeerd in evenzovele bedrijfseenheden en dochterondernemingen.

Goed nieuws voor de architect

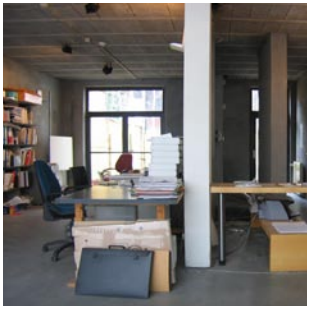

De Janssens Werken benadrukt dat de veranderde bedrijfsfilosofie goed nieuws is voor de architect. De architect is van nature een maatschappelijke speler die als geen ander de unieke kansen in ‘t Stad weet te identificeren en over de visie en creativiteit beschikt om deze kansen optimaal uit te buiten. Dit maakt hem een ideale partner van ’t Stad en creëert unieke buitenkansen!

Denk bijvoorbeeld aan de overschakeling van ‘toelatingsplanologie’ naar ‘ontwikkelingsplanologie’. ’t Stad is niet langer de politieagent die elk creatief initiatief van de architect frustreert, door deze nauwgezet te toetsen aan allerlei absurde regels en voorschriften. Zij omarmt daarentegen alle creatieve initiatieven van de architect en helpt actief mee om de droom van de architect te realiseren. Bijvoorbeeld door te zoeken naar partners of fondsen.

Ook de langverwachte omschakeling van ruimtelijke ordening naar ruimtelijke ontwikkeling is een unieke kans voor de architect. Hiermee werden de befaamde publiek-private samenwerkingen (PPS) de dominante formule voor architectuurprojecten. Deze meer marktgerichte manier van werken biedt de architect veel meer kansen om een rol te spelen in de ontwikkeling van ‘t Stad. Bijvoorbeeld als generator van ideeën, kwaliteitsbewaker, werfleider of veiligheidscoördinator.

Kortom, de nieuwe bedrijfsfilosofie van ’t Stad dwingt de architect om meer eigen initiatief te nemen alsook om spannende allianties aan te gaan met projectontwikkelaars en investeerders.

De vertrouwenscode tussen ’t Stad en architect

Met de vertrouwenscode wil De Janssens Werken de veranderde werkrelatie tussen ’t Stad en de architect formaliseren en stimuleren. De architect en ’t Stad zijn nu partners met als gemeenschappelijke missie om Antwerpen opnieuw positief in de media te laten komen. Dit vereist dat de architect een knop in zijn hoofd omzet en een nieuw stel normen en waarden gaat hanteren die de unieke alliantie tussen ’t Stad en de architectengemeenschap moeten verzekeren en optimaal laten functioneren.

Reeds vele architecten in Antwerpen werken in goed vertrouwen met ’t Stad. Voor hen zal de vertrouwenscode niets nieuws zijn. De vertrouwenscode zal deze groep architecten meer zelfbewust doen worden van hetgeen ze al in hun dagelijkse praktijk naleven.

Er is echter ook een grote groep architecten die, ondanks de revolutie in ‘t Stadhuis nog teveel aan de tekentafel gekluisterd bleef. Vele architecten bleven klagen dat ’t Stad niet naar hen luisterde. Ze spuiden vooral kritiek op alle goede initiatieven die ’t Stad op architecturaal vlak ondernam. Dit soort architecten werkt hiermee in de hand van de extreemrechtse minderheid in ‘t Stad.

De vertrouwenscode zal deze laatste groep bevrijden uit hun passieve en negatieve houding. Het zal hen in staat stellen om opnieuw een constructieve, creatieve rol te spelen in de politieke promotiecampagne van ’t Stad.

Wat zijn de normen en waarden van de vertrouwens-code?

De kernwaarden van de vertrouwenscode zijn de volgende:

- **Opportuun denken, zakelijk handelen.**
- **Kansen krijgen, kansen grijpen.**
- **Permanente bereidheid tot synergie.**
- **Respect voor de grenzen van de architectuur**, in het bijzonder wanneer grotere politieke of economische belangen in het spel zijn.
- **Gestroomlijnd optreden in de media.**
- **Communicatie is belangrijker dan inspraak.**

Daarnaast bevat de vertrouwenscode ook een aantal aanbevelingen en handige tips over hoe architecten hun projecten nog beter kunnen inschakelen in de communicatiecampagne van ’t Stad.

De vertrouwenscode mag niet gezien worden als een contract en ’t Stad als degene die de architect dwingt om dit te ondertekenen en na te leven. De vertrouwenscode is volstrekt vrijwillig en vrijblijvend. De architect moet inzien dat hij of zij er onmiddellijke baat bij heeft om de code te onderschrijven en na te leven.

De architect treedt hiermee in de voetsporen van de markt die haar relatie met de overheid al veel eerder reguleerde. Denk aan het succes van de alom geprezen publiek-private samenwerkingen. Met de vertrouwenscode wordt eenzelfde professionalisering doorgevoerd.

Onbeschaamd inzetten op architecturale kwaliteit

Bij het fysieke ingrijpen in ’t Stad, als deel van haar politiek marketingoffensief, wordt alle nadruk gelegd op ruimtelijke kwaliteit. Ruimtelijke kwaliteit is een uiterst doeltreffend middel om meerwaarde en kapitaal te creëren: zowel economisch, sociaal, maar ook politiek.

Stenen maken de mensen maken de stad

Fysieke ingrepen zijn het uitgelezen middel om de democratie te herstellen in Antwerpen. Uiteraard gaat het erom mensen te veranderen, maar op mensen ingrijpen is niet gemakkelijk en bovendien weinig vanzelfsprekend. Fysiek ingrijpen is gemakkelijker.

Hiermee bevestigt 't Stad iets dat architecten al veel langer weten. Architectuur is een uiterst machtig instrument voor het veranderen van de mentaliteit van mensen. Architectuur is immers alomtegenwoordig in de stad. Of sterker nog: zij vormt de substantie van de stad; het is de stad! Dit maakt van architectuur ook een medium dat dicht bij de burger staat, waardoor zij nog meer geschikt is om de harten van de mensen te winnen voor de goede politieke Zaak.

Nog belangrijker is wellicht dat architectuur van nature een symbool van democratie en verbondenheid is. Iedereen kan genieten van de mooie gebouwen in de stad: jong en oud, rijk en arm, autochtoon en allochtoon. Dit schept een gevoel van collectieve trots. Architectuur is hierdoor een onmisbaar wapen voor een democratische politiek die zich verzet tegen het kunstmatig tegen elkaar opzetten van bevolkingsgroepen.

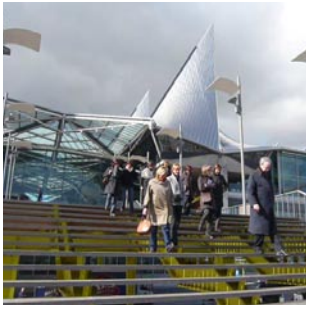

Architecturale meerwaarde = economische winst

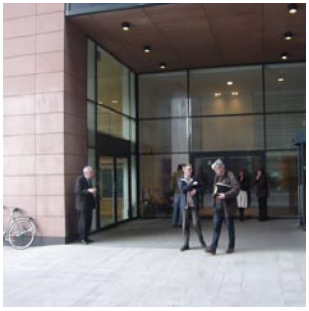

't Stad zit de afgelopen jaren dan ook bovenop de architecturale kwaliteit van projectontwikkelingen. Ontwikkelaars beschikken over een unieke kennis en de broodnodige fondsen. Als het op architecturale uitmuntendheid aankomt, zijn ze echter vaak afwachtend (het is ook niet hun taak) en moeten ze overtuigd worden van de meerwaarde ervan.

Om haar belang in architecturale kwaliteit te vrijwaren, werkt 't Stad samen met jonge, veelbelovende architecten. Het Pandenbeleid is hiervan een lichtend voorbeeld. Hoewel de uitvoering van dit beleid ligt bij een autonome dochteronderneming van 't Stad, is deze laatste niettemin goed bewust van het publieke belang in architecturale kwaliteit.

Bij private marktpartijen ligt een inmenging van 't Stad gevoeliger. Het ontbreken van een directe band verplicht 't Stad om marktpartijen via 'ruimtelijke belasting' te brengen tot architecturale kwaliteit. Zo gebruikt 't Stad haar wettelijke basis om het ontwerpproces te sturen. Deze ruimtelijke belasting kan ook spontaan gebeuren door in aanbestedingen een clausule op te nemen die ontwikkelaars motiveert om zich te associëren met toparchitecten. 't Stad is zo verzekert van een trouwe kwaliteitswaakhond midden in het ontwikkelingsproces. En, het is voordelig ook: 't Stad hoeft er geen cent voor te betalen!

Conform de nieuwe bedrijfsfilosofie van 't Stad draait het bij ruimtelijke belasting niet om dwang, maar om verleiding. Het is uiterst overtuigend om de baten voor te rekenen die verbonden zijn aan het kiezen voor een toparchitect. De markt moet overtuigd worden dat ook zijzelf iets te winnen heeft met de keuze voor architecturale kwaliteit. Woonconsumenten bijvoorbeeld betalen graag iets extra voor toparchitectuur.

Er zijn ook andere niet-financiële voordelen verbonden aan het kiezen voor architecturale kwaliteit. 't Stad zal ongetwijfeld sneller vergunningen afleveren. Of nog interessanter: 't Stad kan de projectontwikkeling opnemen in haar stadsmarketingcampagne. Hierdoor wordt een private ontwikkeling een zaak van stadsbelang. Dat is een reclame die vandaag onbetaalbaar is!

’t Stad moet rollen

’t Stad legt hiermee de lat bewust heel hoog. Precies de hoge standaard op vlak van architecturale kwaliteit maakt het immers aantrekkelijk om te investeren in ’t Stad. De permanente kwaliteitscontrole garandeert hogere toekomstige rendementen.

Ook de befaamde rollende fondsen zijn een zegen voor de architect. Dit zijn fondsen die ’t Stad inzet in bouwprojecten die niets moeten opleveren, enkel zichzelf terugbetalen. Dit maakt het mogelijk voor ’t Stad om, eenmaal de projecten zijn opgeleverd, deze fondsen snel opnieuw in te zetten voor andere bouwprojecten. Deze fondsen leveren strikt genomen weliswaar geen winst op, maar wel ruimtelijke winst.

Het voordeel voor de architectengemeenschap is dat rollende fondsen verzekeren dat ’t Stad een permanente bouwwerf kan blijven. Vandaar de slogan ‘Antwerpen, werf van de eeuw’. Het ergste wat je als stad kan overkomen is dat de bouwactiviteit er stil valt en er niets meer gebeurt. Aan de architectengemeenschap om dit te voorkomen en van ’t Stad daadwerkelijk de werf van de eeuw te maken met hun zin voor initiatief en creativiteit.

Een positief project voor Antwerpen...
Een hele architecturale opgave!

De vereenzelviging van stenen en het ‘goed’ van de stad is goed nieuws voor de architect. Het maakt dat het aangenaam werken is als architect in ‘t Stad. Het is immers een luxesituatie dat de politiek zelf radicaal de kaart trekt van architecturale uitmuntendheid. Dit zorgde ervoor dat Antwerpen sinds 2003 helemaal is open gebloeid. Het is opnieuw interessant om in ’t Stad te wonen. Er heerst ook een openheid om samen te werken met private partijen die uniek is in Vlaanderen en ver daar buiten.

In het nastreven van kwaliteit moet ’t Stad soms wel tegen de onmiddellijke belangen ingaan van projectontwikkelaars, buurtgroeperingen of een enkele burger. Maar dat past binnen haar nieuwe proactieve aanpak waarbij ’t Stad niet langer het lijdend voorwerp wil zijn, maar het actief onderwerp. Het grotere stadsbelang vereist soms dat je door fysiek ingrijpen situaties creëert die onomkeerbaar zijn. Veelal beseffen de marktpartijen of burgers in kwestie eerst later dat de interventie van ’t Stad ook in hun beste belang was. Als stad kun je hier meestal niet op wachten en moet je soms anticiperen op de goedkeuring van de burger.

De architect herkent deze manier van werken als geen ander. Uit zijn beroepspraktijk weet hij dat je ruimtelijke kwaliteit soms gewoon moet doorduwen. Ook al gaat dit in tegen de onmiddellijke belangen van de bouwheer. Vroeg of laat zal de bouwheer de waarde en noodzaak hiervan inzien. Kortom, zoals bij een goed democratisch bestuur gaat het om een goede mix tussen overtuigen, dreigen en bluffen.

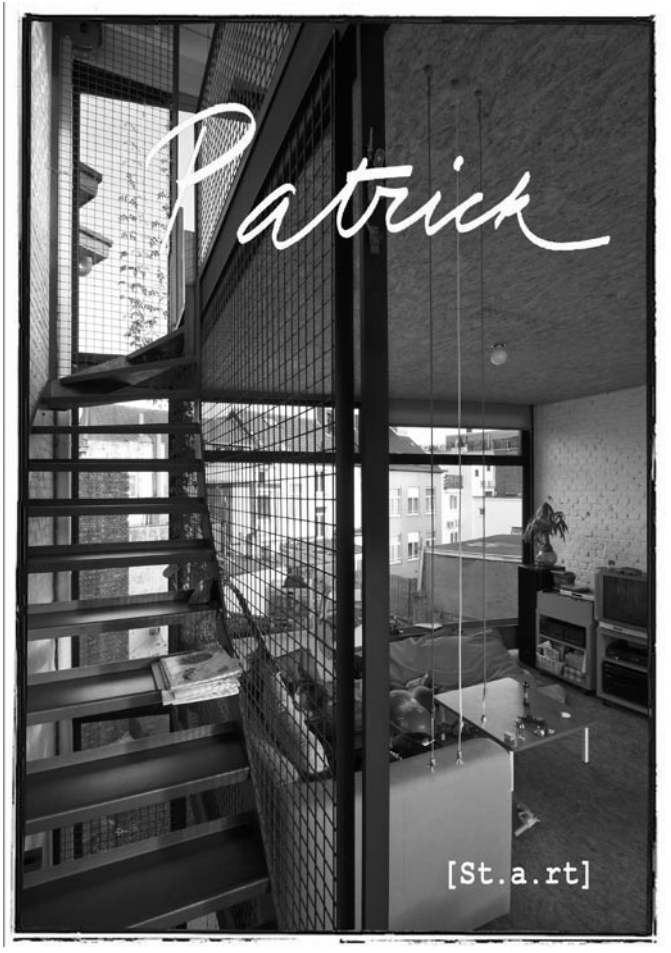
Patrick
[St.a.rt]

Patrick
[META Architectuurbureau]

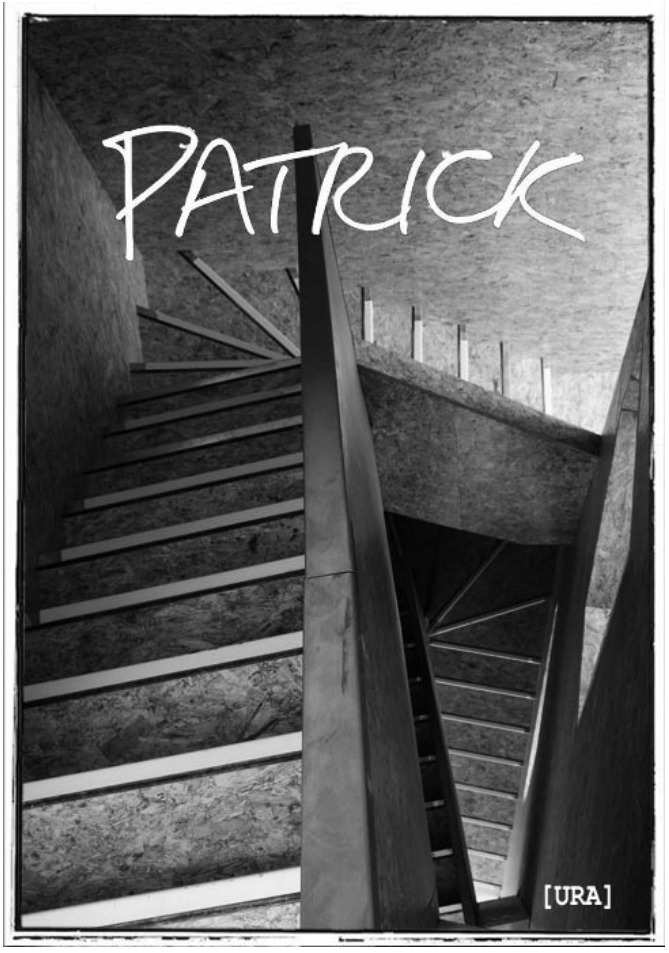
PATRICK
[URA]

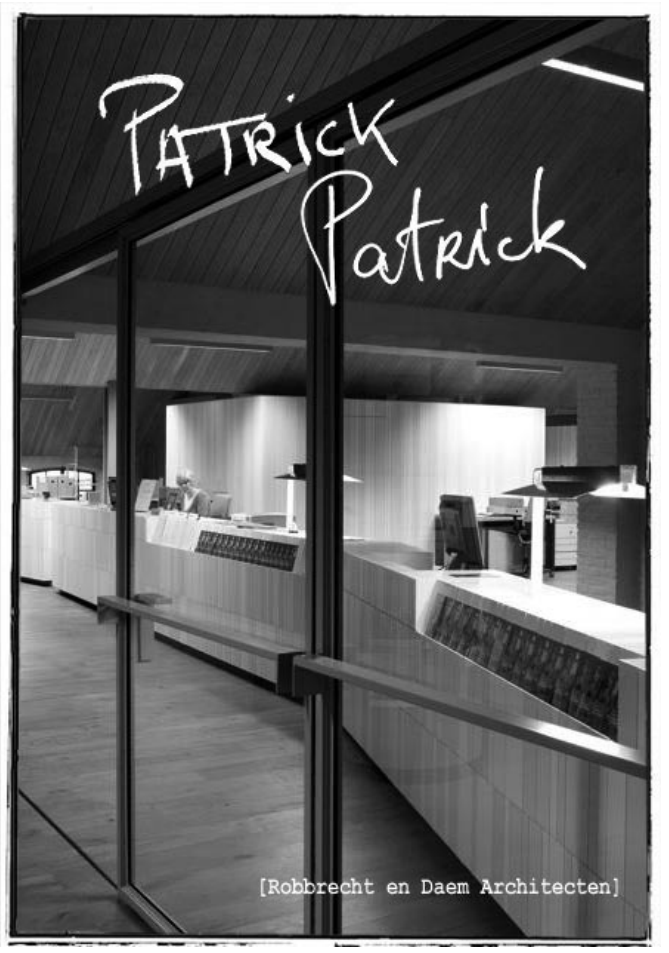
PATRICK
Patrick
[Robbrecht en Daem Architecten]

Architect van ‘t Stad, een titel die je moet verdienen!

De synergie tussen ‘t Stad en de architect kan op vele manieren tot stand komen. Soms groeit het vertrouwen spontaan tussen beide partners, op andere plaatsen is een extra incentive vereist. De volgende best practices zijn sublieme voorbeelden van deze toenadering. Telkens blijken top-architecten een onmisbare factor voor het injecteren van ruimtelijke kwaliteit in ‘t Stad.

Best Practice Militair Hospitaal Stéphane Beel Architecten

Toonvoorbeeld van nieuwe vertrouwen

Het Militair Hospitaal is een uniek voorbeeld van de nieuwe, ideale werkrelatie tussen ’t Stad, de architect en projectontwikkelaars. In dit geval werkte toparchitect Stéphane Beel hand in hand met ontwikkelaar Wilma Projects om het oude complex her in te richten tot een prestigieus residentieel kwartier in een uniek historische en architecturale setting. Hiermee zette het niet alleen Berchem, maar ook Antwerpen opnieuw positief op de kaart.

Dit hoogstaande architectuurproject was er nooit gekomen zonder het proactief optreden van ’t Stad. Door de markt te vlug af te zijn, wist ze de hand te leggen op de in onbruik geraakte domeinen van het Ministerie van Defensie. Zo kon ’t Stad de regie houden over een strategische gebiedsontwikkeling. Het stelde haar tevens in staat om een ruimtelijke belasting op te leggen aan de ontwikkelaar. Het gaat dan om een bepaald percentage betaalbare woningen, open ruimte, maar ook de keuze voor een toparchitect.

Het is vooral de architect die alle eer toekomt. Beel wist de door ‘t Stad opgelegde kwaliteitseisen op weergaloze wijze te vertalen en verenigen met de meer kwantitatief-financiële eisen van de bouwheer Wilma Projects. Hiermee bewijst Beel eens te meer dat de

Architect als bemiddelaar tussen publiek en privaat

architect een uiterst geschikte en vooral onmisbare bemiddelaar is in de samenwerking tussen publieke en private partijen. De toparchitect verzekerde 't Stad kosteloos van ruimtelijke meerwaarde. Hij deed dit echter, en dit is het echte, onderscheidende kenmerk van een toparchitect, zonder het marktconforme karakter van de ontwikkeling uit het oog te verliezen.

Niets dan winnaars dus bij het nieuwe Militaire Hospitaal. En het is in de eerste plaats de architect die hierbij wint. Hij heeft er alle baat bij om goede contacten uit te bouwen met ontwikkelaars en hen er voortdurend te overtuigen van zijn creatieve ideeën en loyale houding.

Militair Hospitaal
Antwerpen

Het plan

Dit overzichtsplan geeft u een beeld van het Militair Hospitaal Antwerpen na de werken. Beweeg met de muis over de gebouwen, woonzones of groene ruimten en je krijgt rechts een woordje uitleg over wat je geselecteerd hebt.

TERUG NAAR OVERZICHT

De paviljoenen

De paviljoenen vormen zowat het ha
site van het Militair Hospitaal Antwer
hun renovatie krijgen ook deze besc
gebouwen een nieuwe bestemming
prachtige lofts met een oppervlakte
250 m².

Waarom de architect zich moet verankeren in de projectontwikkeling

• **Directe onderhandeling met opdrachtgever**: de architect moet hierdoor niet langer eerst met zijn ideeën aankloppen bij de gemeentelijke diensten, om vervolgens in confrontatie met de ontwikkelaar alle plannen opnieuw te moeten wijzigen. Dit garandeert tevens de marktconformiteit van het ontwerp.

• **Verzekerde uitvoering van de plannen**: het direct ontwerpen binnen de enveloppe van de projectontwikkelaar vermijdt nutteloze ontwerpactiviteit. Het biedt aan de architect de garantie op een hoge return op zijn investering op vlak van tijd en creativiteit.

• **Ruime publiciteit voor het ontwerp**: 't Stad is vragende partij voor kwaliteitsvolle architectuurprojecten en neemt deze graag op in haar ruimere marketingcampagne. Dit bezorgt de architect een ongekende publiciteit als trouwe dienaar van 't Stad. Dit is een belangrijke adelbrief voor de architect voor het verder benutten en uitbouwen van goede relaties met ontwikkelaars en stedelijke overheden. Hiervoor hoeft de architect niets te doen behalve zich blijven engageren voor architecturale kwaliteit. Daarbovenop verschijnt het ontwerp als een 'stadsproject' en niet als een projectontwikkeling, wat van onschatbare waarde is op vlak van publiciteit.

• **Behoud van autonomie**: doordat de architect te boek staat als een partner van de projectontwikkelaar, behoudt hij zijn aura van onafhankelijkheid. De schijn van autonomie is uiterst belangrijk in de architectenwereld. Om dezelfde reden is het goed dat de architect niet rechtstreeks door 't Stad aangesteld wordt als kwaliteitsbewaker. Dit gebeurt via de constructie van ruimtelijke belastingen.

Best Practice Justitiepaleis Sir Richard Rogers

De meerwaarde van een toparchitect

Het Justitiepaleis is een uniek voorbeeld van de manier waarop een architect rechtstreeks ruimtelijke meerwaarde kan opleveren voor ’t Stad. Het gebouw gaf een onmiskenbare impuls aan het stadsdeel Antwerpen-Zuid dat al jaren in een sukkelstraatje zit. Met name de gewaagde keuze voor de wereldwijd vermaarde architect Richard Rogers bleek een succesformule om ’t Stad opnieuw te doen aansluiten bij de internationale top van steden.

Iedereen wint!

Wat zo leerzaam is aan het Justitiepaleis is dat ’t Stad er zelf geen cent diende te investeren. Het was immers de Regie der Gebouwen, een federale instelling, die verantwoordelijk was voor het gebouw. Dat het Justitiepaleis niettemin een grote ruimtelijke en politieke meerwaarde opleverde voor ’t Stad is vooral te danken aan haar resolute keuze voor architecturale topkwaliteit.

In de eerste plaats is er de keuze voor het Bolivarplein op Antwerpen-Zuid als bouwlocatie. Als pontificaal eindpunt op de Amerikalei zendt Rogers’ Justitiepaleis een niet te negeren signaal uit. Meer bepaald, dat ’t Stad werk maakt van de gelijke ontwikkeling van haar territorium. De inwoners en eigenaars van Antwerpen-Zuid waren immers al lang vragende partij voor een opwaardering van dit stadsdeel.

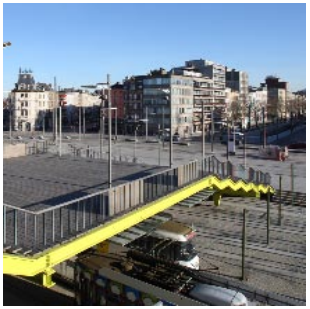

Het Justitiepaleis kwam op dit vlak als een godsgeschenk. Wonen op Antwerpen-Zuid zit terug in de lift, de plaatselijke middenstand kreeg een flinke boost, en de waarde van de eigendommen stegen fors. Zo is nogmaals bewezen dat een sociaal beleid het meest effectief doorgevoerd wordt via fysieke ingrepen.

Uiteraard speelt ook de gedurfde keuze voor de internationaal vermaarde architect Sir Richard Rogers een niet te onderschatten rol. De associatie van de naam 'Richard Rogers' met Antwerpen wakkert de trots van de Antwerpenaar aan. Maar meer dan dat zal het Antwerpen ook bekendheid geven aan de buitenwereld. 't Stad volgt hiermee een trend die gezet wordt door steden als Londen, Barcelona en Rotterdam. Deze steden spelen reeds decennialang spraakmakende architectuur uit om zich op de internatio-nale kaart te profileren. Het Justitiepaleis is het bewijs dat Antwerpen niet hoeft onder te doen voor haar internationale concurrenten.

Het leermoment voor lokale architecten van Rogers' prachtgebouw is dat zij zich niet langer mogen verschuilen achter de autonomie van de discipline. Het is een publiek geheim dat spectaculaire en kwalitatief hoogstaande gebouwen van onschatbaar belang zijn voor 't Stad. Het is essentieel in de bikkelharde concurrentieslag die vandaag heerst tussen steden, niet alleen in Vlaanderen, maar over heel de wereld. Rogers leert architecten in het Antwerpse dat ze hier niet al te verkrampt moeten over doen. De architect heeft immers veel te winnen door architecturale kwaliteit en spektakel in te schakelen in het stedelijk marketingproject van 't Stad. Zoals een goed gevulde opdrachtenportefeuille bijvoorbeeld.

Waarom een Stad die wat wil best in zee gaat met een ‘starchitect’

• **Om mee te profiteren van de huidige hausse van alternatieve citytrips**: het is allang niet meer zo dat toeristen enkel afgaan op grote steden als Parijs of London en historische fenomenen als Venetië of Brugge. De laatste jaren veroverden steden met een broeierig cultureel klimaat of een spannend architecturaal aanbod een steeds groter deel van de markt van citytrips. Als hoofdstad van mode en alternatieve muziek heeft Antwerpen alles in huis om zich binnen deze niche te profileren. Een topgebouw van een toparchitect – dat het Justitiepaleis van Rogers zonder twijfel is - maakt van Antwerpen eindelijk de architecturale hoofdstad van Vlaanderen, België en misschien wel Europa.

• **Voor het Bilbao-effect**: dit effect, erg bekend bij stadsmarketeers, dankt zijn naam aan het Gugenheimmuseum dat de extravagante Amerikaanse ‘starchitect’ Frank O. Gehry bouwde in Bilbao. Dit gebouw bewerkstelligde eigenhandig de magische metamorfose van Bilbao. Was het voorheen een ingedommelde, ellendige Spaanse industriestad, dan is het vandaag een eigentijdse en dynamische cultuurstad. Het Bilbao-effect is vandaag de wetenschappelijke term voor het unieke vermogen van gewaagde, hedendaagse architectuur om een stad op sociaal, economisch en cultureel vlak terug naar voor te brengen in het peloton van wereldsteden. Het Justitiepaleis van Rogers heeft in korte tijd eenzelfde helende uitwerking gehad - niet alleen voor Antwerpen-Zuid, maar ook voor Antwerpen in zijn geheel.

• **Voor het voeden van een gezond stadschauvinisme**: een topgebouw van het kaliber het Justitiepaleis is tenslotte ook cruciaal voor het dichten van de kloof tussen de politiek en de burger. Deze kloof maakte jarenlang goed bestuur in Antwerpen onmogelijk. Dankzij Rogers’ gebouw kan de Antwerpenaar weer trots zijn op ‘t Stad. Het Justitiepaleis van Rogers communiceert dat ‘t Stad meer wil zijn dan een modale stad in Vlaanderen en België. En, het gerealiseerde Justitiepaleis bewijst bovenal dat Antwerpen haar favorietenrol ruimschoots kan waarmaken.

Best Practice
Stadswoning Dodoenstraat
URA

Gezinswoningen garanderen diversiteit in de buurt!

De renovatie van de woning Dodoenstraat 36 is een belangrijke bijdrage van jonge architecten in het terug gezond en leefbaar maken van ’t Stad. In dit geval herschiep het architectenteam URA een stadskanker tot een aangename familiewoning. Deze werd door de latere eigenaar ingenieus omgevormd werd tot Bed & Breakfast. Een jong, veelbelovend architectenbureau draagt zo bij aan de versterking van het economische draagvlak van ’t Stad. De aangename woning verleidt jonge gezinnen om hun leven te investeren in buurten die niet goed in de markt liggen.

De bijdrage van URA zal andere jonge architecten helpen om hun reserve tegen politiek beleid over boord te zetten. URA’s ontwerp kaderde in het Grond en Pandenbeleid waarmee ’t Stad – via haar dochteronderneming AgVespa – stadskankers in geen tijd opwaardeert tot aangename familiewoningen. Dit interessante segment van de woonmarkt is snel afgeschrikt door grootstedelijke problemen.

Deze onmisbare bevolkingsgroep vraagt extra impulsen en dus verleiding om alsnog in ’t Stad te investeren. De opgeknapte panden halen hen over de streep. ’t Stad treed tijdelijk op als opdrachtgever, wat het renovatieproces aanzienlijk vergemakkelijkt. Eenmaal in handen van de nieuwe eigenaars hebben de opgeknapte panden een voorbeeldfunctie en aanzuigende werking op soortgenoten.

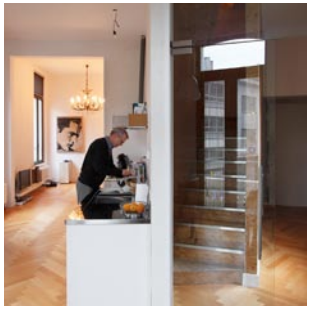

Architectuur is acupunctuur

De creatieve inzet van jonge architecten zoals URA is dus cruciaal om de volgende meerwaarden te realiseren:

• **Ruimtelijke meerwaarde**: het ontwerp van een eigentijdse eengezinswoning schept adem in buurten die lang verstoken zijn van ernstige onderhoudswerken.

• **Sociale meerwaarde**: het ontwerp biedt ruimte voor jonge gezinnen die tot voor kort verjaagd werden uit ’t Stad. De familiewoning creëert zo diversiteit in woonbuurten geplaagd door eenzijdige bevolkingssamenstelling.

• **Economische meerwaarde**: het uitgavenpatroon van jonge gezinnen versterkt de lokale buurteconomie, terwijl hun aanwezigheid extra opcentiemen oplevert voor ’t Stad. Families zijn interessante aandeelhouders in ‘t Stad.

• **Politieke meerwaarde**: jonge, avontuurlijke gezinnen hebben lak aan de door extreemrechts opgefokte gevoelens van afgunst en nijd. ’t Stad versterkt zo haar electorale basis.

Architectuur vormt zo een vorm van **acupunctuur** die negatieve spanning in ’t Stad wegneemt en probleembuurten opnieuw doet openbloeien.

Zes redenen om mee te stappen in het raamcontract van ’t Stad

De bevolkingspolitiek die ’t Stad voert, komt ten goede van iedereen - in het bijzonder de architect. In ruil voor hun onmisbare, creatieve inbreng krijgen jonge architecten een raamcontract aangeboden die de onderlinge relatie regelt. De paraatheid van de architect stelt ’t Stad in staat versneld in te grijpen als stadskanker opduikt. Het raamcontract biedt de jonge architect enkele ongebruikelijke doch interessante zekerheden:

• **Vrije ontwerpoefening**: het optreden van ’t Stad als tijdelijke opdrachtgever ontlast de architect in de ontwerpfase van de wensen en vermogens (financieel en emotioneel) van de individuele woonconsument.

• **Hoog aanzien**: de zoektocht van ’t Stad naar ruimtelijke meerwaarde biedt de architect een sterke onderhandelingspositie.

• **Return op ontwerpactiviteit**: in ruil voor permanente beschikbaarheid biedt ’t Stad de architect een garantie van een aantal projecten per jaar. In sommige gevallen gaat het om een omzetgarantie (telkens binnen raamcontract).

• **Optimale synergie**: het gezamenlijke optreden van ’t Stad en architect maakt informeel overleg mogelijk. De architect kan onbezorgd het programma van eisen aftasten, zonder de voortdurende angst om de opdracht te verliezen.

• **Zichtbaarheid**: het belang van ’t Stad in de goede PR en communicatie rond de opgeknapte panden verzekert de architect van extra aandacht en zichtbaarheid voor zijn ontwerp.

• **Onafhankelijkheid**: de samenwerking met een autonome dochteronderneming van ’t Stad garandeert de onafhankelijkheid van de architect ten aanzien van het politiek beleid.

Handige adressen

Sinds 2003 zijn tal van publieke en private instanties in het Antwerpse hard bezig om architectuur maximaal in te schakelen in de promotie van ’t Stad. De architect zelf vindt nog te weinig de weg naar deze instanties voor informatie en begeleiding. Hierdoor lopen ze vaak unieke en winstgevende samenwerkingen met de overheid of projectontwikkelaars mis. Dit handige overzicht brengt hierin verandering.

- **Bedrijfseenheid Stadsontwikkeling** (www.antwerpen.be; 03/2026611): commercieel ingestelde stadsdienst waar architecten begeleiding krijgen bij het uitwerken van hun plannen tot marktconforme projectontwikkelingen.

- **Communicatie Stadsontwikkeling** (www.antwerpen.be; 03/2013170): onderdeel van de Bedrijfseenheid Marketing & Communicatie, gespecialiseerd in het goed in de markt zetten van architectuurprojecten voor maximaal profijt en PR voor ‘t Stad.

- **AgVespa** (www.agvespa.be; 03/2592810): autonoom gemeentebedrijf, al jaren de stille motor achter tal van baanbrekende vastgoedprojecten en ander stedelijk beleid in Antwerpen.

- De Antwerpse **Stadsbouwmeester** (www.antwerpen.be; 03/2445174) waakt sinds 2006 over de architecturale kwaliteit van bouwprojecten in Antwerpen.

Waar kan ik terecht voor meer ondersteuning?

• VAi, het **Vlaams Architectuurinstituut** (www.vai.be; 03/2428970): belangrijk en onvermijdbaar promotie-instrument voor architectuur in Vlaanderen in het algemeen en Antwerpen in het bijzonder.

• **Thuis in de stad** (www.thuisindestad.be): kruispunt voor iedereen die de neerwaartse spiraal in de Vlaamse grote steden te lijf gaat met sociale herovering (onderdeel van het Vlaams Stedenbeleid).

• **vzw Antwerpen Woonstad** (http://immodatabank.antwerpen.be): organisatie gericht op het aantrekken en duurzaam aan zich binden van jonge gezinnen in ‘t Stad.

• **NAV**, de **Vlaamse architectenorganisatie** (www.nav.be): onderdeel van UNIZO en FVIB, stimuleert samenwerking van architecten met projectontwikkelaars en investeerders en verleent hiertoe bijstand.

• **Orde van Architecten** (www.ordevanarchitecten.be; 03/2397858): de Provinciale Raad van Antwerpen is een wettelijke instantie die waakt over de deontologie en autonomie van het architectenberoep.

• **deSingel Internationale Kunstcampus** (www.desingel.be; 03/2482828): biedt al vele jaren een podium aan toparchitectuur, in Antwerpen, maar sinds kort ook internationaal, zoals op de Architectuurbiënnale van Venetië.

• **Wilma Project Development** (www.wilma.be; 03/2320879): sociale projectontwikkelaar actief in het Antwerpse met bijzondere aandacht voor de mens en de leefomgeving.

• **StRatengeneraal** (www.stratengeneraal.be): handige hefboom voor architecten om het draagvlak van projectontwikkelingen op lange termijn veilig te stellen.

Auteursrechten

Deze gids is belangeloos en uit zuiver idealisme opgesteld door het campagneteam van De Janssens Werken. De mensen achter het campagneteam hebben hun lijf en leven onbaatzuchtig geïnvesteerd in de optimalisering van de synergie tussen architect en haar (on)rechtstreekse opdrachtgever: 't Stad. De auteurs verklaren hierbij een te verwaarlozen financiële vergoeding ontvangen te hebben van haar eigen opdrachtgever: deSingel. Evenzeer verklaren zij buiten elke contractuele relatie of arbeidsovereenkomst te hebben samengewerkt. Het campagneteam drukt zijn hoop uit dat ooit, op een dag, eenzelfde robuuste campagne zal opgezet worden om het vertrouwen tussen architecten en curatoren te optimaliseren en formaliseren.

Beeldrechten

Voor deze drukproef is gebruik gemaakt van beelden van de volgende topfotografen: Stijn Bollaert, Jan Kempenaers en Frederik Vercruysse. Daarnaast zijn ook beelden verwerkt van fotografen wiens naam bij het campagneteam onbekend is. Na een verdere formalisering van het drukproces hopen we alle fotografen op een gepaste wijze te kunnen vergoeden voor de geleverde arbeid.

Belangrijke nota

De Janssens Werken benadrukt dat geen enkele architect die in deze gids figureert – persoonlijk of via zijn werk – door het team gevraagd werd om deze rol te vervullen. In de overtuiging dat alle vermelde toparchitecten trots zijn op het positieve politieke project in 't Stad, neemt het campagneteam aan dat alle betrokkenen met plezier hun medewerking verlenen aan een campagne die deze trots de rol toebedeelt die het verdient.

Deze publicatie verschijnt naar aanleiding van de tentoonstelling '35m³ BAVO', van 10 april tot en met 18 mei 2008 in deSingel, Internationaal Kunstcampus, Antwerpen, in samenwerking met het VAi, Vlaams Architectuurinstituut, Antwerpen.
BAVO geniet ondersteuning van Fonds BKVB, Amsterdam.

deSingel
Internationale Kunstcampus

vai
vlaamsARCHITECTUURinstituut

F FONDS VOOR BEELDENDE KUNSTEN VORMGEVING EN BOUWKUNST

BAVO